

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

MUZIEJAI ŽMOGAUS GEROVEI

**Rekomendacijos muziejų
prieinamumui didinti**

2023

Turinys

Turinys	2
Įvadas.....	4
1. Bendrosios rekomendacijos.....	5
1.1. Muziejaus politika ir jos įgyvendinimas	5
1.2. Bendradarbiavimas.....	6
2. Informacija interneto svetainėje	9
2.1. Informacijos pateikimo kokybė.....	9
2.2. Informacija apie muziejaus patalpų ir paslaugų ir / arba produktų prieinamumą	10
2.2.1. Informacija apie muziejaus prieigų prieinamumą.....	10
2.2.2. Informacija apie muziejaus patalpų prieinamumą.....	10
2.2.3. Informacija apie turinio prieinamumą.....	11
2.2.4. Ištekliai, padedantys pasiruošti vizitui.....	13
2.2.5. Informacijos telefonu prieinamumas.....	16
3. Muziejaus prieigos.....	17
4. Muziejaus patalpos.....	19
5. Muziejaus turinio prieinamumas	22
5.1. Ekspozicijų ir parodų pritaikymas.....	22
5.2. Ekskursijos ir edukacijos.....	26
5.3. Renginiai	29
6. Darbuotojų parengimas	30
6.1. Mokymų organizavimas	30
6.2. Elgesio etiketas	32
7. Nuorodos ir kontaktai.....	37
7.1. Aktualūs šaltiniai.....	37
7.2. Judėjimo negalia.....	38
7.3. Klausos negalia	38
7.4. Regos negalia.....	38
7.5. Garsinis vaizdavimas.....	38

7.6.	Autizmas.....	38
7.7.	Psichikos negalia.....	39
7.8.	Demencija ir Alzheimeris	39
7.9.	Lengvai suprantama kalba.....	39
7.10.	Nuotraukų šaltiniai	39
7.11.	Tyrėjų kontaktai	40

Ivadas

2022 m. pabaigoje mūsų šalyje gyveno apie 223 tūkst. asmenų su negalia¹. Tai nemaža dalis potencialių muziejų lankytojų, tačiau jų priėmimas kelia nemažai iššūkių muziejams. Šis leidinys skirtas padėti muziejams pasirengti priimti lankytojus su negalia, pateikiant rekomendacijas informacijos apie muziejaus prieinamumą, muziejaus prieigos, patalpų ir turinio pritaikymą, ekskursijų, edukacijų ir renginių prieinamumą, taip pat muziejaus darbuotojų parengimą. Šios rekomendacijos parengtos įgyvendinant Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos projektą „Muziejai žmogaus gerovei“ (2022–2023 m.), kuriuo siekiama padidinti Lietuvos muziejų paslaugų prieinamumą asmenims, turintiems negalią.

Rekomendacijos parengtos remiantis projekto metu atliktais išsamiais užsienio ir Lietuvos muziejų patirties tyrimais, kurie apima:

- 1) Lietuvos ir užsienio šalių atminties institucijų ir tarptautinių organizacijų parengtos metodinės medžiagos analizę;
- 2) Kiekybinę muziejų vadovų ir darbuotojų apklausą apie Lietuvos muziejų prieinamumą žmonėms su negalia;
- 3) Kokybinius žmonių su negalia interviu apie patirtis ir požiūrį į Lietuvos muziejų prieinamumą;
- 4) Kokybinius muziejų vadovų ir darbuotojų interviu apie patirtį, požiūrį, poreikius ir lūkesčius;
- 5) Gerosios užsienio šalių praktikos analizę;
- 6) Švietimo, sveikatos ir socialinių paslaugų specialistų ir žmones su negalia vienijančių organizacijų darbuotojų patirties, požiūrio, poreikių ir lūkesčių vertinimą fokusuotos diskusijos metodu.

Šiame leidinyje pateiktos rekomendacijos remiasi projekto metu įgyvendintų tyrimų rezultatais, taip pat Lietuvos ir užsienio šalyse sudaryta metodine medžiaga. Visi tyrimų rezultatai prieinami galutinėje tyrimų ataskaitoje.

¹ Informacijos šaltinis: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2>

1. Bendrosios rekomendacijos

1.1. Muziejaus politika ir jos įgyvendinimas

Siekiant užtikrinti prieinamumo priemonių įgyvendinimo nuoseklumą muziejuje, svarbu įtvirtinti šį įsipareigojimą muziejaus strateginiuose dokumentuose. 57,4 proc. Lietuvos muziejų prieinamumo žmonėms su negalia vertinimo tyrime dalyvavusių respondentų teigė, kad jų muziejų strateginiuose dokumentuose iškeltas tikslas didinti muziejaus prieinamumą lankytojams su negalia, o 40,4 proc., kad yra numatę tam tikru laikotarpiu įgyvendinamus prieinamumo uždavinius. Žemiau lentelėje pateiktos rekomendacijos dėl muziejaus politikos.

1.1.1.	Muziejaus strateginiuose dokumentuose iškelti tikslai didinti muziejaus prieinamumą lankytojams su negalia
1.1.2.	Muziejaus strateginiuose dokumentuose ar metiniuose veiklos planuose numatyti muziejaus prieinamumo didinimo uždaviniai ir priemonės
1.1.3.	Muziejaus prieinamumo strategijos parengimas
1.1.4.	Universalus dizaino principų laikymasis, planuojant naujas ar rekonstruojant senas muziejaus erdves
1.1.5.	Vidinė muziejaus prieinamumo koordinatoriaus pareigybė (arba dalis darbuotojo pareigų)
1.1.6.	Alternatyviai suburta už muziejaus prieinamumą atsakinga komanda, sudaryta iš darbuotojų, atstovaujančių skirtingiems struktūriniais padaliniais (pvz., parodų skyrius, edukacijų skyrius, lankytojų aptarnavimo skyrius, infrastruktūros skyrius ir pan.)
1.1.7.	Reguliarus ir sistemingas grįžtamojo ryšio apie muziejaus prieinamumą iš lankytojų fiksavimas
1.1.8.	Reguliarus esamos muziejaus prieinamumo situacijos įvertinimas, pasitelkiant darbuotojų, lankytojų ir organizacijų, vienijančių žmones, turinčius negalią, nuomones. Vertinimo

Geroji užsienio praktika

Muziejaus prieinamumo strategija yra atskiras strateginis dokumentas, parodantis muziejaus požiūrį ir ryžtą didinti muziejaus prieinamumą visiems lankytojams.

Londono „Wellcome Collection“ muziejaus strateginės gairės² prieinamumui, įvairovei ir įtraukumui didinti numato prioritetus keturiose srityse: 1) prieiga (fizinė, sensorinė ir virtuali), 2) auditorija (didesnis lankytojų su negalia skaičius, jų įtraukimas), 3) kolekcijos ir turinys (plati perspektyvų įvairovė, įtraukimas ir atvirumas), 4) darbo kultūra (darbuotojų parengimas ir komunikacija prieinamumo klausimais). Už šios strategijos įgyvendinimą atsakingi keturi muziejaus skyrių vadovai, atitinkamai pagal prioriteto sritį.

Geroji Lietuvos praktika

Lietuvos nacionalinio muziejaus strategija 2023–2028 metams tarp kitų strateginių siekių įtraukia ir erdvių atvėrimą lankytojams su individualiais poreikiais. Strategijoje įvardytas siekis pritaikyti muziejaus parodas asmenims su įvairiais poreikiais neapsiribojant tik patalpų pritaikymu ir tai daryti bendradarbiaujant su lankytojais, turinčiais negalią, taip pat juos vienijančiomis bendruomenėmis.³

1.2. Bendradarbiavimas

21,3 proc. tyrime dalyvavusių muziejų darbuotojų teigė, kad rengiant muziejaus strategiją yra konsultuojamasi su asmenimis, turinčiais negalią. Didžiausia dalis muziejų, kurių darbuotojai dalyvavo apklausoje ir pateikė atsakymus, konsultuojasi su asmenimis, turinčiais negalią, rengiant specializuotus renginius (40,9 proc.), specializuotas ekskursijas (39,8 proc.) ar specializuotas edukacines programas (54,9 proc.). Tik nedidelė dalis (8,8 proc.) su

² Informacijos šaltinis: https://wellcomecollection.cdn.prismic.io/wellcomecollection%2F71686871-3370-4336-8a55-55c67bc218ff_2018-08-15+wellcome+collection+access+diversity+inclusion+strategy+.pdf

³ Informacijos šaltinis: <https://lnm.lt/wp-content/uploads/2022/12/LNM-strategija-1.pdf>

bendruomenėmis ryšius palaiko siekiant pritaikyti visus muziejaus organizuojamus renginius, vykdomas edukacijas ar ekskursijas.

Gerosios muziejų praktikos rodo, kad bendradarbiauti su organizacijomis, vienijančiomis asmenis su negalia ir galinčiomis konsultuoti prieinamumo klausimais, yra naudinga siekiant pagerinti muziejų pritaikymą visiems lankytojams. Svarbu, kad bendradarbiavimas būtų nuoseklus – konsultacijos vyktų ne tik vertinimo, bet ir planavimo ir įgyvendinimo stadijose, nuolat patikrinant, ar įgyvendintos priemonės veikia tinkamai, o darbuotojai būtų supažindinami ir apmokomi naudotis prieinamumo priemonėmis ir palaikyti tinkamas sąlygas jomis naudotis lankytojams.

Muziejams su organizacijomis, vienijančiomis asmenis su negalia, naudinga bendradarbiauti:

1.2.1.	Rengiant informaciją, skirtą prieš apsilankymą muziejuje
1.2.2.	Planuojant ir įgyvendinant muziejaus fizinės infrastruktūros tvarkybos darbus
1.2.3.	Planuojant ir rengiant parodas ar ekspozicijas (parodų erdves, eksponatų išdėstymą, tekstinės informacijos kokybę, vaizdo ir garso įrašų pritaikymą, interaktyvių sprendinių naudojimą), siekiant didinti turinio prieinamumą
1.2.4.	Planuojant ir rengiant edukacines programas ir ekskursijas
1.2.5.	Vertinant įgyvendintus infrastruktūros ar turinio pritaikymo darbus

Tyrimo metu paaiškėjo, kad muziejai tarpusavyje nebendradarbiauja prieinamumo klausimais, bet išreiškė norą tai daryti. Siekiant bendradarbiauti su kitais muziejais, svarbu turėti platformą, kurioje būtų galima pasidalyti gerosiomis muziejų prieinamumo didinimo praktikomis.

1.2.6.	Bendradarbiavimas su kitais muziejais regioniniu mastu – savivaldybės ar pačių muziejų iniciatyva
1.2.7.	Bendradarbiavimas su kitais muziejais prieinamumo klausimais per Lietuvos muziejų asociaciją

Tyrimo metu darbuotojai, atsakingi už edukacinę ir parodinę veiklą, taip pat išreiškė norą, kad rengiant projektus ar kuriant paslaugas ir / arba produktus, muziejai turėtų galimybę pasitelkti socialinės rūpybos, sveikatos ar švietimo specialistų pagalbą.

1.2.8.

Bendradarbiavimas su socialinėmis, sveikatos ir švietimo įstaigomis, planuojant ir įgyvendinant projektus, parodas, ekskursijas ir edukacijas

Pabrėžtina, kad, norint gauti maksimalius rezultatus, itin svarbu **palaikyti bendradarbiavimo tęstinumą**. Organizacijų, vienijančių asmenis su negalia, ir kitų konsultacijas galinčių teikti įstaigų ir organizacijų kontaktus galima rasti paskutiniame skyriuje „[Nuorodos ir kontaktai](#)“.

Geroji užsienio šalių praktika

Jungtinės Karalystės Nacionalinis jūrų muziejus, siekdamas padidinti muziejaus patrauklumą šeimoms su įvairiais vaikais, savo naują „Jūrų daiktų“ galeriją pritaikė pajausti sensoriniais pojūčiais. Tam muziejaus darbuotojai pasitelkė bendradarbiavimą su šeimomis ir kartu sukūrė ir išbandė vaikus įtraukiančias veiklas su šios galerijos eksponatais, turinčias ugdymo(si) elementų. Už šią iniciatyvą 2020 metais muziejus gavo prestižinį „Fantastic for family“ apdovanojimą.⁴

Geroji Lietuvos praktika

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus 2022 m. įgyvendino projektą „Savas muziejus“. Projektas, parengtas muziejaus edukatorių, nukreiptas į muziejaus edukatorių darbą su įvairių poreikių turinčiomis lankytojų grupėmis, metodinių programų ir priemonių parengimą, bendradarbiaujant su sveikatos specialistais, menininkais, lankytojais ir socialiniais partneriais.⁵

⁴ Informacijos šaltinis: <https://www.autisminmuseums.com/inviting-sensory-learners-to-explore-museums-in-a-time-of-covid-national-maritime-museum-sept-2020/>

⁵ Informacijos šaltinis: <https://sc.bns.lt/view/item/455330>

2. Informacija interneto svetainėje

Tyrimo kiekybinės apklausos duomenimis, muziejų interneto svetainėse ne visada pateikiama informacija apie muziejaus patalpų ir paslaugų prieinamumą. Nors kai kurios prieinamumą didinančios priemonės muziejuose egzistuoja, informacija apie jas muziejaus interneto svetainėse nepateikiama. Kalbant apie muziejaus interneto svetainės turinio prieinamumą, daugiau resursų reikalaujančios priemonės, tokios kaip subtitrai (32,1 proc.) ar garsinis vaizdavimas (14,2 proc.), muziejų interneto svetainėse aptinkamos retai.

2.1. Informacijos pateikimo kokybė

Viešojo sektoriaus įstaigų ir institucijų svetainės, vadovaujantis Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva dėl viešojo sektoriaus institucijų interneto svetainių ir mobiliųjų programų prieinamumo⁶, turėtų būti pritaikytos asmenims su negalia pagal svetainių pritaikymo atitikties lygius (A, AA ir AAA). Visgi ne visos muziejų interneto svetainės atitinka šiuos reikalavimus. Informacija, pateikiama muziejaus interneto svetainėje, turi būti parengta kokybiškai ir būti prieinama visiems lankytojams. Rekomenduojamos priemonės muziejaus interneto svetainei:

2.1.1.	Pateikiama tiksli, aiški, išsami ir nuolat atnaujinama informacija
2.1.2.	Informacija pateikta įskaitomu šriftu, o parinkta teksto spalva kontrastinga fonui
2.1.3.	Šalia tekstinės informacijos pateikiamos ir alternatyvos (garso, vaizdo įrašai, simboliai)
2.1.4.	Netekstinė informacija turi aprašymus, iliustracijos turi alternatyvųjį tekstą, pasakojantį, kas parodyta iliustracijoje
2.1.5.	Garso ar vaizdo įrašai pateikiami su subtitrais arba gestų kalba
2.1.6.	Vaizdo įrašai pateikiami su garsiniu vaizdavimu
2.1.7.	Platesnis muziejaus ekspozicijų pristatymas internetinėje muziejaus svetainėje (kiek salių, kokios parodos ir pan.)

⁶ Informacijos šaltinis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L2102&from=LT>

2.1.8.

Yra programinė funkcija, informaciją konvertuojanti į kitą reikiamą formą (informacija didesniu šriftu, supaprastinta kalba, su įgarsinimu), neprarandant informacijos turinio ir išlaikant pateikimo struktūrą

2.2. Informacija apie muziejaus patalpų ir paslaugų ir / arba produktų prieinamumą

Informaciją apie muziejaus pasiekiamumą rekomenduojama pateikti išsamiai, pradedant nuo muziejaus prieigų, įėjimo, patalpų prieinamumo ir baigiant turinio prieinamumu asmenims su įvairiais poreikiais. Tai galima padaryti atskiroje muziejaus internetinės svetainės skiltyje „Muziejaus prieinamumas“.

2.2.1. Informacija apie muziejaus prieigų prieinamumą

2.2.1.1.

Pateikiama informacija apie artimiausias viešojo transporto stoteles, stovėjimo aikštelę ir stovėjimo vietas asmenims su negalia

2.2.1.2.

Pateikiama informacija apie muziejaus prieigose esančias kliūtis (pakopas, nuolydžius, vykstantį gatvės ar šaligatvio remontą)

2.2.1.3.

Pateikiama informacija apie pagrindinio įėjimo prieinamumą asmeniui, judančiam neįgaliojo vežimėliu, ir, esant atskiram įėjimui, nuorodos link atskiro įėjimo

2.2.2. Informacija apie muziejaus patalpų prieinamumą

2.2.2.1.

Galimybė pasinaudoti neįgaliojo vežimėliu muziejuje

2.2.2.2.

Nurodyta, ar muziejuje yra keltuvų arba liftų, ir jei taip, ar jais pasiekiamos visos muziejaus erdvės

2.2.2.3.

Nurodyta, ar pritaikytos muziejaus sanitarinės patalpos

2.2.2.4.

Galimybė / draudimas lankytis su šunimi vedliu / pagalbininku⁷

2.2.2.5.

Poilsio vietų įrengimas (kėdės, suoliukai, kt.) muziejaus erdvėse

⁷ Nepaisant to, kad šuns vedlio, arba šuns pagalbininko, statusas Lietuvoje nėra įteisintas, kai kurios įstaigos šunis įsileidžia. Tokią informaciją interneto svetainėje jau turi Valdovų rūmų muziejus.

2.2.2.6.	Muziejaus erdvių žemėlapis
2.2.2.7.	Reljefinis muziejaus erdvių žemėlapis
2.2.2.8.	Nurodyti mėnesiai, savaitės dienos arba paros metas, kada muziejus sulaukia mažiau lankytojų
2.2.2.9.	Nurodytos muziejaus erdvės, kuriose tylesnė aplinka

2.2.3. Informacija apie turinio prieinamumą

2.2.3.1.	Nurodyta, ar teikiamos asistavimo paslaugos (ir jei taip, ar reikia kreiptis iš anksto norint jomis pasinaudoti)
2.2.3.2.	Interneto svetainėje nuolat atnaujinama informacija apie renginius, ekskursijas ir edukacijas, pritaikytas asmenims su negalia
2.2.3.3.	Pateikta informacija apie mobiliąsias programėles, su kuriomis bendradarbiaujama, siekiant padidinti prieinamumą (pvz., „Smartify“)
2.2.3.4.	Pateikta informacija apie muziejuje turimas prieinamumą didinančias priemones asmenims, turintiems skirtingų poreikių. Šią informaciją galima išskaidyti grupėmis

Klausos negalia

2.2.3.5.	Indukcinės kilpos ir jų vieta muziejaus erdvėse
2.2.3.6.	Nešiojamos garso didinimo priemonės (nešiojamos indukcinės kilpos, ausinės) ir kur reikia kreiptis, norint jas gauti
2.2.3.7.	Vaizdo įrašų prieinamumas gestų kalba / su subtitrais muziejaus erdvėse arba interneto puslapyje
2.2.3.8.	Ekskursijos, vedamos arba interpretuojamos gestų kalba (ir, jei yra, ar reikia kreiptis iš anksto norint rezervuoti šią paslaugą)

Regos negalia

2.2.3.9.

Nešiojamos priemonės (audiogidai, informaciniai leidiniai ar parodų medžiaga Brailio raštu, didinamieji stiklai) ir kur reikia kreiptis, norint jas gauti

2.2.3.10.

Taktilinis žemėlapis ir jo vieta muziejuje

2.2.3.11.

Informacija apie liečiami eksponatus ir jų replikas

2.2.3.12.

Taktilinės ekskursijos su gidu (ir jei yra, ar reikia kreiptis iš anksto norint rezervuoti šią paslaugą)

Proto negalia, kognityviniai ir raidos sutrikimai

2.2.3.13.

Nusiramino kambarys ir jo vieta muziejuje

2.2.3.14.

Priemonės (garsą slopinančios ausinės, ausų kištukai, informacinis bukletas lengvai suprantama kalba, sunkios antklodės, streso kamuoliukai) ir kur reikia kreiptis, norint jas gauti

2.2.3.15.

Edukacijos ar ekskursijos asmenims su proto ar psichikos negaliomis, įvardijant tikslinę grupę (jeigu yra, pateikiamas jų tvarkaraštis arba kontaktai, norint užsirašyti į šią paslaugą)

Demencija ir Alzheimeris

2.2.3.16.

Edukacijos ar ekskursijos asmenims, turintiems demenciją ar Alzheimerį (jeigu yra, pateikiamas jų tvarkaraštis arba kontaktai, norint užsirašyti į šią paslaugą)

Geroji užsienio šalių praktika

Nemažai užsienio šalių muziejų informaciją interneto svetainėje apie muziejaus prieinamumą asmenims su negalia rūšiuoja pagal skirtingas negalias. Dažniausiai pasitaikančios kategorijos:

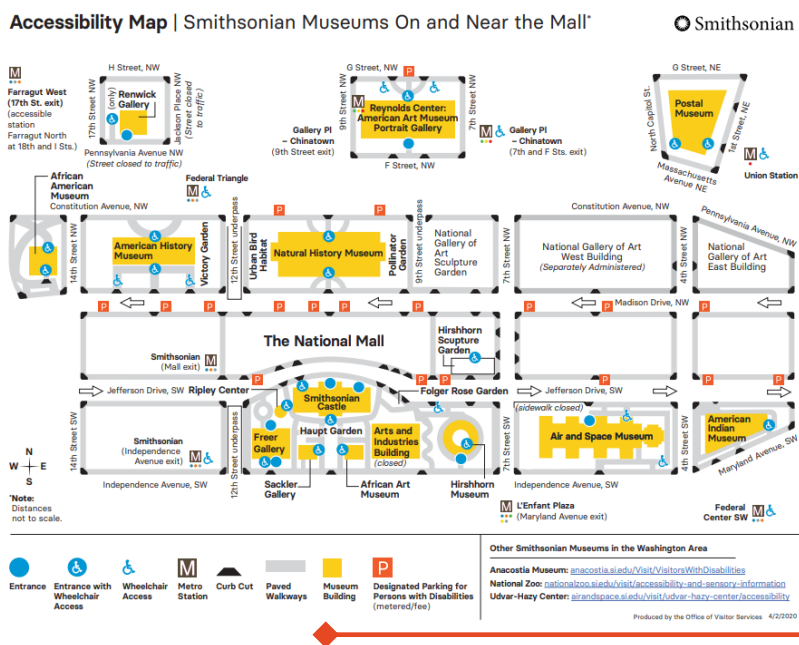
1. Lankytojams su **judumo** negalia;
2. Lankytojams su **klausos** negalia;
3. Lankytojams su **regos** negalia;

4. Lankytojams su **kognityviniais** arba **raidos** sutrikimais arba turintiems **sensorinių dirgiklių**.

Taip pat kartais atskirai išskiriamas **autizmas** arba **demencija ir Alzheimeris**.

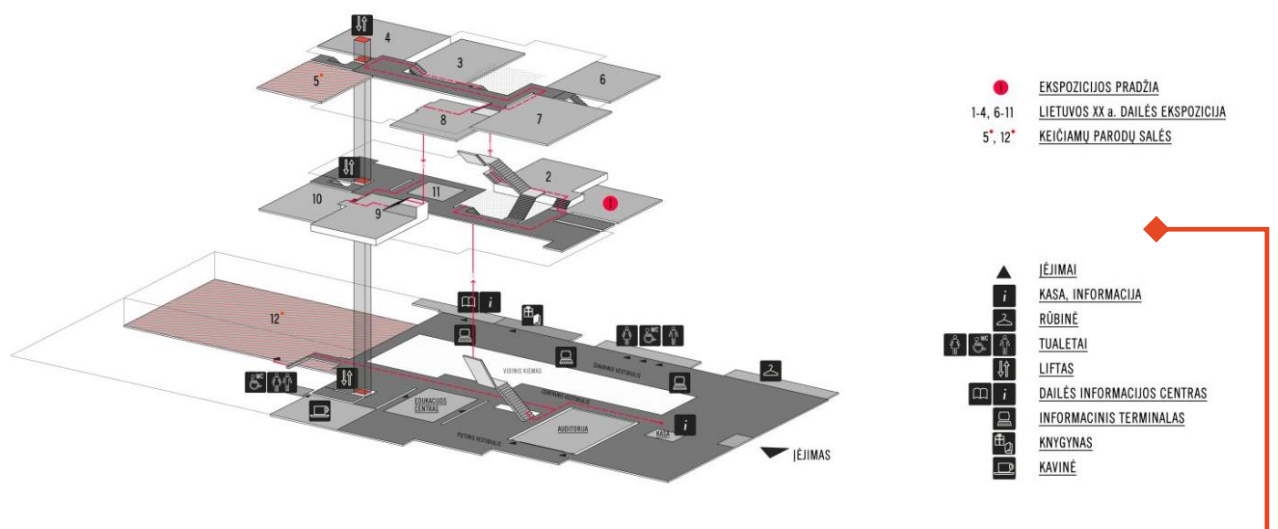
2.2.4. Ištekliai, padedantys pasiruošti vizitui

2.2.4.1.	Interneto svetainėje paskelbta informacija apie ekspozicijas ar parodas lengvai suprantama kalba (angl. <i>Easy Read</i>)
2.2.4.2.	Interneto svetainėje paskelbta atsisiunčiama schema arba žemėlapis, pažymintis įėjimus į muziejų
2.2.4.3.	Interneto svetainėje paskelbtas atsisiunčiamas muziejaus vidaus erdvės planas
2.2.4.4.	Interneto svetainėje paskelbta pasiruošimą vizitui palengvinanti muziejaus socialinė istorija, supažindinanti su muziejumi
2.2.4.5.	Interneto svetainėje paskelbtas sensorinis žemėlapis, nurodantis garsias ir tamsias muziejaus erdves

1 pav. JAV Smithsono instituto muziejų padalinių schema, nurodanti visus įėjimus, taip pat pritaikytus įėjimus asmenims su negalia, metro stoteles, slenksčius ir stovėjimo vietas asmenims su negalia⁸

⁸ Prieiga internetu: https://www.si.edu/sites/default/files/unit/OVS/si_accessibilitymap.pdf

2 pav. Nacionalinės dailės galerijos vidaus planas, paskelbtas įstaigos internetiniame tinklapyje⁹

Geroji Lietuvos praktika: socialinės istorijos kūrimas

Socialinė istorija – instrukcija, padedanti asmenims su autizmo spektro sutrikimu suprasti, ko tikėtis ir kaip tinkamai elgtis įvairiose situacijose. Socialinių istorijų kūrimui naudojamos tekstinės ir vaizdinės priemonės (simboliai, nuotraukos). Tekste vartojamas pirmasis asmuo „aš“, taip pagrindiniu istorijos veikėju paverčiant skaitytoją.

Muziejaus socialinė istorija lankytoją supažindina su muziejaus patalpomis (įėjimu, kasa, rūbine, tualetu, parodų salėmis, koridoriais ir kt.) ir muziejaus darbuotojais. Istorijoje taip pat įvardytos situacijos, kada gali prireikti muziejaus darbuotojo pagalbos, galimybė jos paprašyti ir rezultatas, kuriuo bus išspręsta problema (pvz., „Jei mane erzina didelis garsas salėje, galiu pasakyti darbuotojui. Jis man duos ausines“).

Lietuvos kultūros įstaigų socialinių istorijų pavyzdžius galima rasti „bibliotekavisiems.lt“ tinklapyje, taip pat Lietuvos nacionalinio muziejaus tinklapyje.

⁹ Prieiga internetu: <http://www.ndg.lt/media/26892/aksonometrija.jpg>

<p>Judėjimas </p> <p>1</p> <p>Taip atrodo muziejaus pastatas.</p> 	<p>Daug žmonių </p> <p>2</p> <p>Įeisiu į vidų.</p>
<p>Darbuotojai </p> <p>3</p> <p>Pamatysiu bilietų kasą.</p> 	<p>Darbuotojai </p> <p>4</p> <p>Jeį vaikščiodamas po muziejų pavargsiu, pasakysiu tėveliams arba muziejaus darbuotojams. Muziejaus darbuotoją atpažinsiu iš darbuotojo kortelės.</p>
<p>Tavo daiktai </p> <p>5</p> <p>Rūbinėje galėsiu pasikabinti striukę ir palikti daiktus.</p> 	<p>Higiena </p> <p>6</p> <p>Jeį reikės, nueisiu į tualetą.</p>

3 pav. Lietuvos nacionalinio muziejaus Naujojo arsenalo socialinė istorija¹⁰

¹⁰ Prieiga internetu: https://lnm.lt/wp-content/uploads/2021/11/Naujasis-arsenals_SI.pdf

GARSIOS ERDVĖS
1 aukštas

TAMSIOS ERDVĖS
1 aukštas

4 pav. Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos sensorinis žemėlapis¹¹

2.2.5. Informacijos telefonu prieinamumas

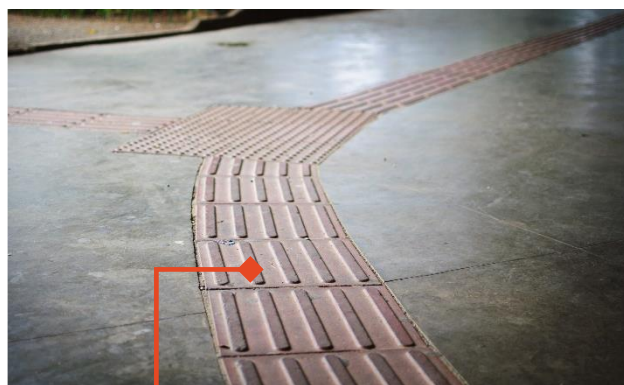
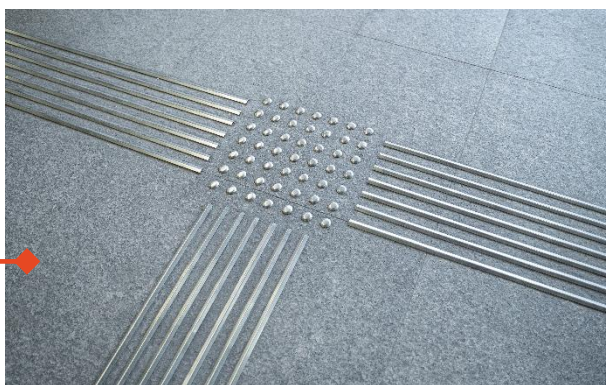
2.2.5.1.	Darbuotojų pasirengimas telefonu pateikti išsamią informaciją apie muziejaus prieinamumą, esamas prieinamumo didinimo priemonės
2.2.5.2.	Galimybė atsakiklyje palikti žinutę, į kurią atsako muziejaus darbuotojai
2.2.5.3.	Tekstiniai telefonai, pritaikyti aptarnauti lankytojus su klausos negalia

¹¹ Prieiga internetu: https://www.bibliotekavisiems.lt/wp-content/uploads/2022/01/sensorinis-zemelapis_mickeviciaus-biblioteka.pdf

3. Muziejaus prieigos

Asmenis su negalia vienijančios organizacijos pritaria, kad nepaisant to, jog muziejus yra pritaikytas, lankymasis muziejuje asmeniui su neįgaliojo vežimėliu gali būti apribotas dėl nepritaikytų muziejaus prieigų, pvz., šaligatvio, įkalnės ar nuokalnės. Pagal tyrimo metu atliktą Lietuvos muziejų prieinamumo žmonėms su negalia vertinimą, 33,6 proc. respondentų teigė, kad į muziejų vedantys takai yra be aukštų pakopų arba bepakopiai, kiek daugiau – 43,6 proc. respondentų – teigė, kad takai yra lygus arba vidutinio nuolydžio.

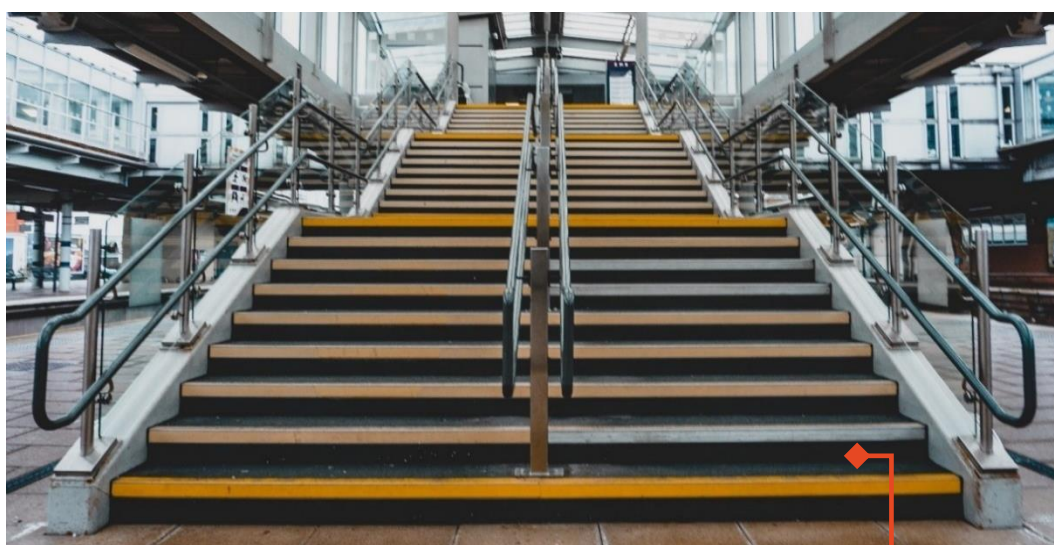
Į muziejų vedantys takai	
3.1.	Įrengta automobilio stovėjimo vieta asmenims su negalia ne didesniu kaip 50 m atstumu nuo muziejaus įėjimo
3.2.	Į muziejų vedantys takai įrengti be aukštų pakopų arba bepakopiai ir yra be kliūčių
3.3.	Jeigu takas į muziejų yra įkalnėje ar nuokalnėje, apibus tako įrengti turėklai
3.4.	Į muziejų vedantys takai pažymėti nukreipiamosiomis nuorodomis (įrengtos vizualinės, taktilinės linijos arba garso ženklų sistema, tokia kaip garso švyturiai)
3.5.	Į muziejus vedančiuose takuose įrengta aiški, gerai matoma, kontrastingų spalvų ženklinimo bei nuorodų sistema
3.6.	Į muziejų vedantys takai pritaikyti nuo viešojo transporto stotelės ar mašinų stovėjimo aikštelės iki muziejaus įėjimo

5 pav. Taktilinės linijos (kontrastingos taktilinės linijos laikomos tinkamesnėmis nei su grindimis susiliejančios linijos)

Fokusuotų grupių tyrimo metu buvo atkreiptas dėmesys, kad prieinamos aplinkos įrengimas pats savaime visų problemų neišsprendžia, jeigu neskiriama dėmesio šios **aplinkos pritaikomumui palaikyti**: „Turėjome atvejį su Klaipėdos dramos teatru, kurie patys ieškojo žmogaus, kuris galėtų įvertinti prieinamumo aspektą. Žmogus nuvažiavo, įvertino, patarė, ką padaryti. Šiais metais žiemą jis nusipirko bilietus į spektaklį, atvažiavo ir pirmas pandusas užverstas sniegu. Su kažkieno pagalba šiaip ne taip pakliuvo.“

Muziejaus įėjimas	
3.7.	Prie muziejaus įėjimo įrengti pandusai
3.8.	Jeigu yra laiptai, abipus jų įrengti turėklai, vizualiai ir taktiliškai pažymėtos pirmoji ir paskutinė laiptų pakopos
3.9.	Įėjimas į muziejų yra aiškiai pažymėtas ir vizualiai išskirtas pastato tūryje
3.10.	Prie įėjimo į muziejų esanti informacija apie darbo laiką turi būti aiški, gerai matoma ir pateikta kontrastingomis spalvomis
3.11.	Durys pakankamai plačios, lengvai ir saugiai atidaromos (besisukančios durys neturi būti vienintelis įėjimas į pastatą), durų rankena patogiam aukštyje
3.12.	Jeigu į muziejų veda stiklinės durys, jos pažymėtos įspėjamaisiais ženklais

6 pav. Laiptai su vizualiai pažymėtomis pirma ir paskutine pakopomis

4. Muziejaus patalpos

Remiantis tyrimo metu atliktu Lietuvos muziejų prieinamumo vertinimu, fizinei infrastruktūrai pritaikyti naudojamos priemonės paprastai yra tos, kurios reikalauja mažiau papildomų resursų. Lankytojams su judėjimo negalia fizinei infrastruktūrai nėra pritaikyta visuose muziejuose – liftai ar keltuvai, sanitarinių patalpų pritaikymo priemonės yra tik kiek daugiau nei pusėje muziejų. Fizinis prieinamumas netolygus kalbant apie skirtingas negalias – dažniausiai atkreipiamas dėmesys į judėjimo negalią. Muziejų patalpose trūksta taktilinių takų ar taktiliniu būdu pateiktos informacijos, kuri naudinga asmenims, turintiems regos negalią. Ši priemonė yra viena rečiausiai aptinkamų priemonių muziejuose.

Organizacijos, vienijančios asmenis su judumo negalia, taip pat teigia, kad įstaigose trūksta sistemishumo – vienas elementas būna pritaikytas, tačiau patekimas iki jo ir po jo yra neapgalvotas, tarkim, į muziejaus patalpas patenkama pro įėjimą, tačiau neįmanoma užvažiuoti į antrame aukšte esančias ekspozicijos erdves. Kita problema – daug kur muziejuose asmenims su judumo negalia nepritaikytos sanitarinės patalpos.

Judumo negalia	
4.1.	Pažeminti stovai kasoje, informacijos punkte, restorane, parduotuvėje
4.2.	Prie kastos ar informacinio punkto yra atrama lankytojui prisėsti ar atsiremti
4.3.	Ženklinimas pateiktas visiems lankytojams patogiam aukštyje, įskaitant vaikus ir lankytojus neįgaliojo vežimėlyje
4.4.	Prie muziejaus įėjimo galima rasti muziejaus turimus neįgaliųjų vežimėlius
4.5.	Keltuvai ir liftai, leidžiantys patekti į visas muziejaus ekspozicijos erdves, lengvai surandami ir turi aiškia, vizualią naudojimosi instrukciją
4.6.	Muziejaus erdvės ir takai yra pakankamai platūs judantiems neįgaliojo vežimėliu, apšviesti ir neturi kliūčių

4.7.	Muziejuje esantys laiptai, pakylės ir nuolydžiai iš abiejų pusių turi turėklus
4.8.	Visos muziejuje esančios durys yra pakankamai plačios ir užsiveria saugiu greičiu, o durų rankenų aukštis patogus lankytojams, judantiems neįgaliojo vežimėliu
4.9.	Sanitarinės patalpos (tualetas) pritaikytos lankytojams, judantiems neįgaliojo vežimėliu – yra pakankamai plačios durys, užtektinai erdvės apsisukti, o kriauklė, veidrodis ir higienos reikmenys yra patogiam aukštyje
Klausos negalia	
4.10.	Muziejaus erdvėse (bilietų kasoje, kavinėje, parduotuvėje) yra įrengtos indukcinės kilpos
4.11.	Ant lubų įdiegtos garsą sugeriančios panelės
Regos negalia	
4.12.	Muziejaus laiptai, pakylės ir nuolydžiai įrengti su turėklais ir vizualiai kontrastingomis, neslidžiomis, laiptus ir turėklus žyminčiomis linijomis
4.13.	Stiklinės pertvaros ir durys pažymėtos įspėjamaisiais ženklais
4.14.	Įrengti taktiliniai takai
4.15.	Prie muziejaus įėjimo galima rasti reljefinį muziejaus planą
4.16.	Informacija apie muziejų, bilietų kasą, parduotuvę ir kavinę pateikta ir Brailio raštu
4.17.	Informacija apie muziejų, bilietų kasą, parduotuvę ir kavinę yra aiški ir įskaitoma – parinktas tinkamas šrifto dydis ir spalvinis kontrastas
4.18.	Muziejaus erdvėse užtikrintas adekvatus apšvietimas, o prie tekstinės informacijos įrengtas papildomas apšvietimas

Proto negalia, kognityviniai ir raidos sutrikimai

4.19.	Informacija apie muziejų ir informacija bilietų kasoje, parduotuvėje ir kavinėje pateikta lengvai suprantama kalba
4.20.	Muziejaus ženklimas naudoja universalias, lengvai atpažįstamas piktogramas
4.21.	Ekspozicijų salėse aiškiai pažymėta judėjimo po ekspoziciją ar parodą kryptis
4.22.	Muziejus turi tylesnę erdvę arba nusiramavimo kambarį
4.23.	Pažymėtos vietos, kuriose lankytojas turėtų būti atsargus, taip pat pažymėtas didelis garsas arba ryškus, impulsinis apšvietimas
4.24.	Muziejuje yra galimybė paprašyti pritemdyti ar paryškinti šviesą

7 pav. Kasa Švedijos degtukų muziejuje yra lengvai surandama dėl ryškiai raudonos spalvos ir turi atramą lankytojams

Geroji užsienio šalių praktika

Švedijos Virvių muziejus sanitarinėse patalpose yra įdiegęs priemones asmenims, kuriems gali prireikti pasikeisti dializės skystį arba stomos maišelį – tam kiekvienas tualetas turi atliekų dėžę ir prie sienos pritvirtintą kabliuką.¹²

¹² Informacijos šaltinis: https://www.arbetetsmuseum.se/wp-content/uploads/2015/01/ARM-Broschyr-tillg2016_low.pdf

5. Muziejaus turinio prieinamumas

Kaip parodė tyrimo rezultatai, mažiausiai asmenims su negalia pritaikyta muziejų sritis yra jo kuriamas turinys. Priemonių, didinančių turinio prieinamumą, stinga – jų trūkumas pačių muziejų darbuotojų įvardijamas kaip iššūkis priimant lankytojus, turinčius negalią. Vienintelės muziejų turinio prieinamumo priemonės, kurias naudoja muziejai ir kurios Lietuvos muziejų prieinamumo asmenims su negalia vertinimo apklausoje perkopė 50 proc. barjerą, yra tekstinės informacijos įskaitomumas ekspozicinėse salėse ir ekskursijų organizavimas lankytojams, turintiems negalią. Tai rodo, kad pirmiausia kreipiamas dėmesys į fizinę infrastruktūrą pagal nustatytus reikalavimus, o turinio prieinamumo priemonių yra mažiau ir jų diegimas priklauso nuo kiekvieno muziejaus individualiai.

5.1. Ekspozicijų ir parodų pritaikymas

Pritaikant muziejaus turinį asmenims su judumo negalia, svarbiausia užtikrinti **pakankamai erdvės judėti** neįgaliojo vežimėliu ir tinkamą eksponatų ir tekstinių aprašymų **aukštį**, kad juos galėtų apžiūrėti lankytojas su neįgaliojo vežimėliu.

Judumo negalia	
5.1.1.	Nuleisti (žemiau pakabinti) meno kūriniai ir tekstiniai aprašymai
5.1.2.	Palenkti ekspozicijų stendai ir stalai, kurių kojos netrukdo pravažiuoti arti neįgaliojo vežimėliu
5.1.3.	Palikta pakankamai vietos tarp eksponatų pravažiuoti ir apsisukti asmeniui, judančiam neįgaliojo vežimėliu
5.1.4.	Prieinamos sėdimos vietos vaizdo kambariuose

Norint pritaikyti audiovizualinę informaciją lankytojams su klausos negalia, svarbu turėti omenyje, kad **pirmenybė teikiama vertimui į lietuvių gestų kalbą** vietoje subtitrų. Gestų kalba nėra universali – norint pritaikyti tekstą užsienio kalba, jį reikia versti į tos kalbos gestų kalbą (pvz., tekstas anglų kalba gali būti verčiamas į amerikiečių gestų kalbą arba britų gestų kalbą). Tokiu atveju svarbu nurodyti, į kurią gestų kalbą tekstas išverstas.

Klausos negalia

5.1.5.	Vaizdo ar garso įrašai pateikti su gestų kalba arba subtitrais (pirmenybė teikiama gestų kalbai)
5.1.6.	Garso indukcinės kilpos arba stiprinimo sistemos ekspozicijų salėse
5.1.7.	Nešiojamos indukcinės kilpos arba radijo imtuvai, stiprinantys garsą
5.1.8.	QR kodas prie eksponatų aprašymų, išverčiantis bet kokį tekstą į gestų kalbą
5.1.9.	Tekstą skenuojantys ir įgarsinantys tušinukai

Asmenų su regos negalia poreikiai gali skirtis – visiškai nematantis lankytojas gali patirti ekspoziciją tiek, kiek jam papasakojama arba kiek jam pavyksta paliesti. Pagrindinis pojūtis jam – **lietimas**. Asmenims su silpnaregyste reikalingas adekvatus apšvietimas, didelis kontrastas, tinkamas šriftas, galimybė pasididinti tekstą el. priemonėse – šiems lankytojams svarbu **pamatyti**.

Regos negalia

5.1.10.	Tekstinė informacija ekspozicijoje pateikta tinkamu šrifto dydžiu ir spalviniu kontrastu
5.1.11.	Audiogidai, vaizdingai apibūdinantys meno kūrinius (t. y., ne tik pateikiantys faktus ir istoriją)
5.1.12.	Audiogidų mygtukai turi būti prieinami taktiliniu būdu
5.1.13.	Liečiami eksponatai arba jų replikos
5.1.14.	Eksponatų aprašymai Brailio raštu
5.1.15.	Didinamieji stiklai
5.1.16.	Planšetiniai ekranai su galimybe padidinti tekstą ar vaizdą
5.1.17.	Papildomas apšvietimas prie muziejaus eksponatų

Pritaikant turinį proto negalia, pažintinių ar kognityvinių sutrikimų turintiems asmenims, svarbus **interaktyvumas** ir **malonios aplinkos užtikrinimas**. Gera praktika laikoma pasiruošti turinio aprašymus lengvai suprantama kalba, taip pat socialines istorijas, supažindinančias su muziejaus erdvėmis.

Proto negalia, kognityviniai ir raidos sutrikimai	
5.1.18.	Ekspozicijų ir parodų aprašymai lengvai suprantama kalba
5.1.19.	Ekspozicijoje ar parodoje naudojamos interaktyvios priemonės
5.1.20.	Parengtas žemėlapis, nurodantis interaktyvias / jutimines priemones muziejaus ekspozicijoje
5.1.21.	Muziejaus informaciniame punkte prieinamos socialinės istorijos (žr. 2.2. skyriaus punktą 2.2.4.4.)
5.1.22.	Muziejuje yra garsui slopinančios ausinės
5.1.23.	Muziejuje yra akiniai arba skydeliai nuo saulės, esant jautrumui ryškiai šviesai
5.1.24.	Muziejuje yra sunkios antklodės, streso kamuoliukai
5.1.25.	Sudaryta galimybė nustatytu laiku apsilankyti asmenims, kuriems reikalinga tylesnė aplinka (tam tikromis darbo valandomis arba tam tikrą mėnesio dieną), kai išjungiami foniniai garsai, nėra lankytojų šurmulio, ryškaus apšvietimo ir pan.

8 pav. Stalai, prie kurių lengva privažiuoti neįgaliojo vežimėliu, Švedijos degtukų muziejuje

Geroji užsienio šalių praktika: klausos negalia

2017 m. tarptautinio muziejų ir bibliotekų prieinamumo „Jodi“ apdovanojimo laureatas buvo Roalio Dalio muziejus dėl „Signly“ programėlės naudojimo muziejaus ekspozicijoje. Vartotojas, nukreipęs mobilųjį įrenginį į „Signly“ ženkliuką, esantį šalia eksponato, ekrane mato vaizdo įrašą, pasakojantį apie eksponatą britų gestų kalba. Programėlė buvo sukurta konsultuojantis su asmenimis, turinčiais klausos negalią.¹³

Geroji užsienio šalių praktika: regos negalia

Karališkojo Holovėjaus koledžo paveikslų galerijoje siekiant pritaikyti turinį lankytojams, turintiems regos negalią, buvo pasitelkti ne tradiciniai, o kūrybiški, neobjektyvią informaciją, emociją perteikiantys audiogidai. Juos įrašė savanoriai, neturintys regos negalios. Informacijos perteikimo žodžiu esmė buvo ne pateikti faktinį paveikslų aprašymą, o apibūdinti paveikslą pagal kiekvieno savanorio estetinį ir emocinį supratimą – tai klausytojui leidžia išgirsti skirtingas interpretacijas apie meno kūrinį. Audiogidai pasiekiami „Smartify“ mobiliąja programėle.¹⁴

Geroji užsienio šalių praktika: autizmo spektro sutrikimai

Pastaruosiu metu Londono muziejai siekia labiau pritaikyti savo paslaugas žmonėms, turintiems autizmo spektro sutrikimų. Tarkim, Gamtos istorijos muziejuose nuo 2016 m. veikia nemokama programa „Dawnosaurs“, kurios lankytojų skaičius yra kontroliuojamas. Mokslo muziejuje sudaryta galimybė aplankyti muziejų prieš jį atidarant plačiajai publikai, kai vyksta „Ankstyvųjų paukščių“ sesijos, taip pat vyksta renginiai „Naktinės pelėdos“ 16–25 metų jaunimui po muziejaus uždarymo.¹⁵

¹³ Informacijos šaltinis: <https://jodiawards.org.uk/winners/signly-winner-2017-jodi-awards/>

¹⁴ Informacijos šaltinis: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/10598650.2022.2077067>

¹⁵ Informacijos šaltinis: <https://www.museumnext.com/article/making-the-museum-autism-friendly/>

Geroji Lietuvos praktika: regos negalia

Lietuvos audiosensorinė biblioteka yra išskyrusi du mūsų šalies muziejus, kaip turinčius asmenims su regos negalia pritaikytų ekspozicijų: Kauno miesto muziejus ir Trakų pilies muziejus. Kauno miesto muziejaus tautinės muzikos skyrius turi taktilinius pastato planus, kiekvieno instrumento aprašymus Brailio raštu, taip pat yra galimybė instrumentus liesti ir jais groti. Trakų pilies muziejuje galima rasti taktilinį pilies maketą su informacija Brailio raštu ir stambiu šriftu. Muziejaus viduje lankytojas su regos negalia gali paliesti eksponatų replikas, pagamintas iš molio, taip pat kai kuriuos eksponatus.¹⁶

5.2. Ekskursijos ir edukacijos

Tyrimo metu atliktos fokusuotos grupės atskleidė svarbų muziejaus turinio perdavimo barjerą – menkinantį požiūrį į negalią turinčių lankytojų gebėjimus. Dažnai susiduriama su tuo, kad ekskursijų vadovai ar edukatoriai, neadekvačiai įvertindami žmonių su negalia potencialą, perdėtai supaprastina perduodamą turinį arba su suaugusiais lankytojais, turinčiais negalią, elgiasi kaip su vaikais. Edukacijų ar ekskursijų pritaikymas asmenims su nefizine negalia neturėtų reikšti visiško turinio supaprastinimo – verčiau turėtų būti pasitelkiamos alternatyvios interaktyvios, vaizdinės priemonės.

5.2.1.	Sudaryta galimybė pakviesti ekskursijų vadovą, vedantį arba verčiantį ekskursiją ar edukaciją į gestų kalbą
5.2.2.	Ekskursija ar edukacija pritaikyta naudoti pagalbines klausos priemones (indukcinės kilpos ar imtuvai)
5.2.3.	Ekskursija, pritaikyta regos negalią turintiems asmenims, naudojant garsinio vaizdavimo pasakojimą ir liesti eksponatus ar jų replikas
5.2.4.	Ekskursija ar edukacija, pritaikyta asmenims, turintiems pažinimo sutrikimų, naudojant paprastesnę kalbą ir vizualias, taktilines priemones

¹⁶ Informacijos šaltinis: <https://labiblioteka.lt/kultura-ir-renginiai/96/du-lietuvos-muziejai-turi-neregiams-pritaikytu-ekspoziciju:96>

5.2.5.

Siekiant didinti vaikų su negalia integraciją, dažniau organizuoti mišrias grupes, bendras veiklas edukacijų metu, naudojant vizualias, taktilines, interaktyvias priemones

5.2.6.

Edukacinė programa, skirta asmenims su demencija ar Alzheimeriu

Geroji užsienio šalių praktika: proto negalia ir raidos sutrikimai

Fokusuotų grupių metu su asmenimis su negalia dirbantys arba juos atstovaujantys specialistai siūlo keisti požiūrį ir negalią turinčius vertinti kaip lygiaverčius, savitą požiūrį turinčius žmones:

„Pamenu, kaip prieš 30 metų pas mus atvažiudavo užsieniečiai ir pasakodavo, kad jie pasikviečia dailininką ir jis pasakoja, kaip dailininkams, kurie jau išmano, gali viską, demonstruoja jiems. Žmonės, ypač su proto negalia, daug ką supranta iš konteksto – nereikia per daug supaprastinti. **Mažiau kalbos ir daugiau parodymo**. Jie padarys savotiškai ir nustebins. Tai labai suveikia.“

Geroji užsienio šalių praktika: demencija

2017 m. „Jodi“ apdovanojimą laimėjo Liverpulio nacionalinio muziejaus padalinys už edukacinę programą lankytojams su demencija. Edukacinės programos pagrindu sukurta „My House of Memories“ mobilioji programėlė, kurioje dalijamasi priemonėmis ir metodais. Programėlėje galima prieiti prie muziejaus objektų, kartu su įgarsinimu ir muzika. Programėlė naudoja multimedijos ir daugiajutiminius metodus, kad būtų skatinamas bendravimas tarp asmenų su demencija ir jų globėjų. Dėl žmonių, turinčių demenciją, prisidėjimo prie programėlės kūrimo įtrauktos inovatyvios funkcijos, tarp kurių yra judantis „uždaryti“ mygtukas (kad vartotojas galėtų jį lengvai rasti ekrane), teksto įgarsinimas sunkiai skaitantiems, garso ir muzikos reguliavimas, dideli ir aiškiai įvardyti mygtukai ir kt.¹⁷

¹⁷ Informacijos šaltinis: <https://jodiawards.org.uk/winners/national-museums-liverpool-house-of-memories/>

Skirtinguose JAV muziejuose (Smithsono instituto Amerikos meno muziejuje, Bruklino, Medoso, Metropolitano ir kituose muziejuose) veikia edukacinės programos lankytojams su demencija ir juos prižiūrintiems asmenims. Jų metu apmokyti edukatoriai veda ekskursiją mažoje grupėje, kurios metu apžiūrimi ir kartu aptariami meno kūriniai. Šie renginiai vykdomi tiek gyvai, tiek virtualiai ir dažnai apima ne tik ekskursiją ir diskusiją, bet ir interaktyvias veiklas. Šios edukacinės programos paprastai sukuriamos bendradarbiaujant kartu su organizacijomis, vienijančiomis žmones su demencija ar Alzheimeriu.

Geroji Lietuvos praktika: demencija

VšĮ „Socialiniai meno projektai“ parengė edukacinės programos „Susitikime muziejuje“ leidinį muziejų darbuotojams. Leidinys supažindina su Niujorko Moderniojo meno muziejaus programa, skirta lankytojams su demencija ar Alzheimerio liga, ir pateikia projekto „Susitikime muziejuje“ patirtį ir rekomendacijas edukacinėms programoms. Leidinyje taip pat galima rasti edukacinio vizito pavyzdį.¹⁸

Geroji Lietuvos praktika: ekskursijos vedimas asmenims su regos negalia

Lietuvos audiosensorinės bibliotekos leidinys „Kultūros įstaigų prieinamumas neregiam ir silpnaregiam lankytojams“¹⁹ aprašo, kaip vesti ekskursijas asmenims su regos negalia.

1. Pasakojimas neturėtų apsiriboti tik moksliniais ar istoriniais faktais. Negalint paliesti objekto, eksponatų pajutimas per vaizdingą pasakojimą itin svarbus. Eksponatus reikia apibūdinti kuo išsamiau, įtraukiant informaciją apie eksponato matmenis, struktūrines ypatybes. Skulptūros: išorinė forma su figūromis, laikysena ir

¹⁸ Informacijos šaltinis:

https://www.scribd.com/embeds/253400140/content?start_page=1&view_mode=slideshow&access_key=key-blkMif6cx0WHmrGnijlt&show_recommendations=false

¹⁹ Informacijos šaltinis: <https://labiblioteka.lt/data/public/uploads/2022/05/kulturos-istaigu-prieinamumas-2.pdf>

aprasa ar veido išraiška. Paveikslai: atskirų elementų išdėstymas, spalvos.

2. Apibūdinant objektą taip pat svarbu paminėti jo apšvietimą, spalvų paletę bei medžiagą, iš kurios objektas pagamintas. Kalbant apie spalvas, nereikia apibūdinti tikslių atspalvių, neregys gaus daug daugiau informacijos, jei spalvos bus siejamos su pojūčiais, tarkim, „šilta raudona“ arba „šalta mėlyna“.
3. Svarbu užtikrinti garsinę aplinką, kad lankytojams būtų įmanoma gerai girdėti gidą.
4. Nereikia vengti tokių žodžių kaip „matote“ ar „žiūrėkite“, nes lankytojas juos supranta ir perkeltine prasme.
5. Reikia informuoti lankytojus, ar leidžiama objektus fotografuoti – kai kurie lankytojai su silpnaregyste juos fotografuoja vėlesnei peržiūrai.

5.3. Renginiai

34,5 proc. tyrimo metu atliktame kiekybiniame muziejų prieinamumo vertinime dalyvavę respondentai teigė, kad organizuojant renginius su bendruomenėmis nebendradarbiauja ir nesikonsultuoja apskritai, o 40,7 proc. – kad konsultuojamasi organizuojant tik specializuotus renginius, kurių auditorija yra asmenys, turintys negalią. Taip pat 63,3 proc. respondentų teigė, kad muziejų renginiuose nenaudojamos turinio prieinamumą didinančios priemonės, tokios kaip vertimas į gestų kalbą, subtitrai, galimybė naudotis pagalbinėmis klausos priemonėmis ir pan. Atsižvelgiant į tai, toliau pateikiamos rekomendacijos muziejų organizuojamiems renginiams:

5.3.1.	Renginio metu skiriama dėmesio interaktyvumui (pvz., eksponatams ar jų replikoms liesti)
5.3.2.	Renginio metu pateikiami subtitrai ir / ar vertimas į gestų kalbą
5.3.3.	Renginyje paliktos vietos asmenims su neįgaliojo vežimėliu
5.3.4.	Renginys pritaikytas naudoti pagalbinės klausos priemones
5.3.5.	Yra galimybė susipažinti su tekstine renginio metu aptariamų klausimų apžvalga

6. Darbuotojų parengimas

Organizacijos, vienijančios asmenis su negalia, sutinka, kad šiuo metu trūksta muziejų darbuotojų suvokimo apie erdvių pritaikymą ir personalo elgesį su asmenimis, turinčiais skirtingų poreikių. Net jeigu pats muziejus pasikviečia organizaciją įvertinti situaciją ir pateikti rekomendacijas, ne visuomet į pasiūlymus atsižvelgiama arba po kurio laiko situacija grįžta į pradinę padėtį dėl abejingumo arba darbuotojų kaitos. Dėl to muziejaus darbuotojų pasirengimas, domėjimasis, ryžtas ir nuoseklumas yra itin svarbūs pokyčių katalizatoriai.

6.1. Mokymų organizavimas

Vidinius mokymus apie prieinamumą muziejus gali organizuoti pats, pasikviesdamas organizacijas, vienijančias negalią turinčius asmenis. Išorinius tikslinius mokymus muziejų darbuotojams taip pat gali organizuoti Lietuvos audiosensorinė biblioteka, Lietuvos muziejų asociacija arba atskiros organizacijos, vienijančios asmenis su negalia.

6.1.1.	Reguliarus vidinių darbuotojų mokymų organizavimas apie prieinamumą, atsižvelgiant į darbuotojų kaitą
6.1.2.	Aktyvus skatinimas dalyvauti kitų organizacijų rengiamuose mokymuose apie prieinamumą
6.1.3.	Visų lankytojus aptarnaujančių darbuotojų įtraukimas į mokymus ar instruktažą, kaip naudotis muziejaus turimomis priemonėmis ar infrastruktūra (įskaitant salės, kasų, rūbinės, apsaugos darbuotojus)
6.1.4.	Visų lankytojus aptarnaujančių darbuotojų įtraukimas į mokymus ar instruktažą, kaip bendrauti su asmenimis, turinčiais skirtingų poreikių (įskaitant salės, kasų, rūbinės, apsaugos darbuotojus)

Atlikto tyrimo duomenimis, mažiausiai informacijos muziejų darbuotojų mokymų metu yra pateikiama apie psichikos sutrikimus bei demenciją ir Alzheimerio ligą, todėl šių žinių muziejų darbuotojams trūksta labiausiai. Mokymuose muziejų darbuotojai norėtų gauti daugiau praktinių žinių, informacijos apie nefizines negalias, taip pat daugiau mokymų turėtų būti skirta

muziejų darbuotojams, kurie aptarnauja muziejaus lankytojus. Atsižvelgiant į Lietuvos ir užsienio metodinę medžiagą ir apklausų metu gautus rezultatus, pateikiamos rekomenduojamos mokymų temos.

Rekomenduojamos mokymų temos

Negalios kontekstas, socialinis ir medicininis negalios modeliai bei teisiniai reikalavimai didinant žmonių su negalia įtrauktį

Prieinamumo barjerai (sensoriniai, fiziniai, intelektualiniai, instituciniai, nuostatų ir požiūrio), lankytojų aptarnavimas, įskaitant vartojamą kalbą, etiketą, įvairovės priėmimą

Informacija apie konkrečias negalias ir sutrikimus, daugiausia dėmesio skiriant prieinamumo poreikiams ir jų užtikrinimo būdams

Bendravimo ypatumai su skirtingas negalias turinčiais žmonėmis

Informacijos, informacinių komunikacinių technologijų, pastatų, paslaugų prieinamumo užtikrinimo būdai ir priemonės, konsultavimosi su tikslinėmis grupėmis organizavimas

Geroji užsienio šalių praktika

Siekiant užtikrinti tinkamą lankytojų aptarnavimą, svarbus ne tik lankymasis kitų įstaigų ar institucijų organizuojamuose mokymuose, bet ir paties muziejaus iniciatyva. Kai Jungtinių Amerikos Valstijų Modernaus meno muziejuje buvo atnaujinama infrastruktūra, plečiamos muziejaus erdvės ir prieinamumas prie jų, šis laikas buvo išnaudotas apmokyti darbuotojus, kaip priimti lankytojus su negalia. Seminarai buvo rengiami visiems darbuotojams, turintiems tiesioginį kontaktą su lankytoju. Šiuose seminaruose tarp edukatorių buvo 10 žmonių su įvairiomis negaliomis – jie kartu su darbuotojais atkartojė atvejus, kai patyrė apribojimus lankantis muziejuje ar kitose viešose vietose. Šių apribojimų identifikavimas ir atvejų atkartojimas buvo nufilmuotas ir išanalizuotas, kad būtų aišku, kokiose vietose muziejui reikėtų patobulėti.²⁰

²⁰ Informacijos šaltinis: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-museums-finally-accessibility-visitors-disabilities-seriously>

6.2. Elgesio etiketas

Toliau aprašytos rekomendacijos muziejų darbuotojų elgesio etiketui, dirbant su asmenimis, turinčiais negalią.

6.2.1.	Darbuotojai turėtų būti aiškiai identifikuojami pagal aprangą arba turėti vardo kortelę su savo pareigų pavadinimu, kad lankytojai žinotų, į ką galima kreiptis pagalbos
6.2.2.	Priimdami lankytojus su negalia, darbuotojai turėtų elgtis natūraliai. Svarbu neinfantilizuoti lankytojų su negalia, būti kantriems, kalbėti paprastai ir aiškiai be techninių ir specializuotų terminų, bendraujant įtraukti įvairias priemones (rašytinis tekstas, vaizdas, garsas ar net kūno kalba gali būti naudingi, kai lankytojui sunku suprasti ar įsiminti informaciją)
6.2.3.	Darbuotojai turėtų būti susipažinę su muziejaus turimomis prieinamumo didinimo priemonėmis ir gebėti jomis naudotis (pvz., liftai ir keltuvai, indukcinės kilpos, garso / vaizdo gidai ir kt.)
6.2.4.	Aptarnaujant lankytojus, turinčius negalią, galima pasiūlyti pagalbą, bet nereikėtų įsižeisti, jei atsakymas bus neigiamas
6.2.5.	Nerekomenduojama visiškai atsisakyti muziejų salės darbuotojų, kurie galėtų padėti iškilus sveikatos ar orientacijos problemoms

Žemiau esančioje lentelėje pateikta susisteminta informacija apie muziejaus darbuotojų elgesio etiketą dirbant su asmenimis, turinčiais skirtingų poreikių. Informacija lentelėje remiasi *Meeting Disabled People. Guide No 2*.²¹

Judumo negalia

6.2.6.	Stenkitės būti tame pačiame akių lygyje su asmeniu neįgaliojo vežimėlyje arba išeikite iš už stalo, kad galima būtų užmegzti akių kontaktą
--------	--

²¹ Informacijos šaltinis:

https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20110802101741/http://www.mla.gov.uk/what/support/toolkits/libraries_disability/~media/Files/pdf/2003/dis_guide02_2.ashx

6.2.7.	Nesiremkite ar nelieskite neįgaliojo vežimėlio be jo sutikimo. Jei reikia paliesti žmogų, norint atkreipti jo dėmesį, lengvai palieskite jo ranką ar petį
Klausos negalia	
6.2.8.	Esant poreikiui, siūlytina pasitelkti gidus, galinčius vesti ekskursijas ar renginius gestų kalba
6.2.9.	Esant poreikiui, muziejaus darbuotojams siūlytina būti pasirengus ant kaklo užsidėti asmens su klausos negalia FM siūstuvą, siekiant užtikrinti lygiavertį dalyvavimą veikloje
6.2.10.	Dirbdami su kurčiaisiais, kurie moka skaityti iš lūpų, kalbėkite raiškiai ir aiškiai
6.2.11.	Prieš pradėdami kalbėti įsitikinkite, kad asmuo žiūri į jus: dėmesį galite atkreipti nežymiu mostu ar švelniai paliesdami ranką ar petį
6.2.12.	Jei lankytojai naudojasi vertėjo pagalba, bendraudami kreipkitės į asmenį su klausos negalia, o ne į vertėją. Skirkite pakankamai laiko jūsų tekstui išversti
6.2.13.	Užtikrinkite kiek įmanoma žemesnį foninį triukšmą ir įsitikinkite, kad esate aiškiai matomas ir tarp jūsų bei žmogaus, turinčio klausos negalią, nėra žmonių, baldų, augalų, objektų ir pan.
6.2.14.	Bendraudami nestovėkite prieš ryškią šviesą ar langą, nes gali būti sunku aiškiai jus matyti
6.2.15.	Kalbėdami neuždenkite savo veido
6.2.16.	Nešaukite ir perdėtai negestikuliukite
6.2.17.	Būkite kantrūs, pasitikslinkite, ar asmuo spėja sekti jūsų tekstą, ir, jei reikia, pakartokite kitaip
6.2.18.	Žmonės su klausos negalia gali naudoti gestų kalbą, kuri savo gramatine struktūra skiriasi nuo bendrinės kalbos. Tokiu atveju rašytinis tekstas gali sukelti kliūčių, todėl jei jūsų prašoma užrašyti dalykus, nenaudokite ilgų ir sudėtingų sakinių.

	Pavyzdžiui, užuot parašę „Gal jūs norėtumėte puodelio arbatos?“ parašykite „Puodelis arbatos?“
Regos negalia	
6.2.19.	Organizuojant ekskursijas, skirtas lankytojams, turintiems regos negalia, būkite kantrūs ir leiskite jiems meno kūrinį pajusti savo tempu
6.2.20.	Ekskursiją vedantis ekskursijų vadovas turi gebėti vaizdingai apibūdinti spalvas, formas ir visas detales
6.2.21.	Ekskursijos metu įsitikinkite, kad asmuo, turintis regos negalia, žino, kur jūs esate ir pasakykite, jei tolstate, kad jis nekalbėtų tuščiai vietai, pvz., „Aš dabar einu į kitą kambarį.“
6.2.22.	Jei į pokalbį įsiterpia arba prie grupės prisijungia ir kiti žmonės, informuokite, kas ir kur yra, pvz., „Mano vadovas ką tik prisijungė prie mūsų.“
6.2.23.	Jei jums atrodo, kad asmeniui su regos negalia reikia pagalbos, pirmiausia atsisėdite ir gaukite sutikimą, pasiūlykite laikyti už jūsų rankos, o ne paimkite jį už rankos. Paklauskite: „Ar norėtumėte paimti mano ranką?“ arba „Kaip aš galiu jums padėti?“. Taip pat paklauskite, ar lankytojai nori būti įspėti apie laiptus, duris ir kitas kliūtis
6.2.24.	Jei siūlote atsisėsti, paaiškinkite, kad tai darote, ir nukreipkite lankytojo ranką į sėdynės atlošą, rankeną ar sėdėjimo vietą, sakydami: „Čia yra jūsų kėdė / kėdės atlošas.“
6.2.25.	Žinokite, kokias pagalbines priemones turite ir kur jos laikomos, kad galėtumėte pagelbėti, jeigu lankytojai paprašytų didinamųjų stiklų, papildomų šviestuvų ir kt.
6.2.26.	Nepamirškite, kad regos negalia turintis asmuo gali nepastebėti gestų ar veido išraiškos ir dėl to gali netinkamai reaguoti

Proto negalia

6.2.27.

Bendraujant su proto negalią turinčiais lankytojais, nereikėtų vartoti metaforų, frazeologizmų ar perkeltinės reikšmės posakių, kurie galėtų suklaidinti klausytoją

6.2.28.

Kalbėkite ir informaciją pateikite struktūruotai, trumpais, aiškiais sakiniais

6.2.29.

Klausimus formuluokite po vieną, palaukite, kol žmogus atsakys

6.2.30.

Jeigu yra galimybė, naudokite vizualinę informaciją (galima pasitelkti socialines istorijas, leidinius lengvai suprantama kalba, papildytus nuotraukomis, paveikslėliais ir universaliomis piktogramomis, taip pat taktilinius objektus)

Psichikos negalia

6.2.31.

Apie psichikos sveikatą sklando daug mitų, todėl, kaip ir kitų negalių atveju, geriausia nedaryti prielaidų, o paklausti, kokios pagalbos reikia (jeigu jos reikia) ir vadovautis gautu atsakymu

6.2.32.

Turėkite galvoje, kad lankytojams, turintiems nuotaikos, neurozinių sutrikimų, įprasta veikla gali atrodyti labai sunki

6.2.33.

Būkite kantrūs, be išankstinių nuostatų ir skirkite pakankamai laiko lankytojui pasirinkti ar priimti sprendimą

Kalbos sutrikimai

6.2.34.

Atidžiai stebėkite žmogų, išlikite kantrūs, netaisykite ir neverskite sumišti. Atsispirkite pagundai užbaigti lankytojo sakinius

6.2.35.

Vienu metu klauskite apie vieną dalyką ir pasakykite, ką iki tol supratote. Neapsimetinėkite, kad supratote, kas buvo pasakyta – geriau paprašyti pakartoti, nei spėti neteisingai

6.2.36.

Bendraukite lygiavertiškai ir susikalbėjimo sunkumų nepaverskite jų problema ar savęs kaltinimu

Mokymosi sutrikimai

6.2.37.

Būkite pasirengę sakomus dalykus paaiškinti įvairiais būdais ir daugiau nei vieną kartą, išlikite kantrūs

6.2.38.

Sudėtingą informaciją suskaidykite į atskiras temas

6.2.39.

Minimalizuokite aplinkos trikdžius

6.2.40.

Pasiūlykite tekstą užsirašyti arba įrašyti (su jūsų vardu ir telefono numeriu), kad lankytojas vėliau galėtų jį peržiūrėti

7. Nuorodos ir kontaktai

7.1. Aktualūs šaltiniai

Rekomendacijos savanoriams, kurie dirba su asmenimis, turinčiais intelekto sutrikimą, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“
<https://viltis.lt/lt/wp-content/uploads/2022/02/Rekomendacijos.pdf>

Kultūros įstaigų prieinamumas neregiamis ir silpnaregiams lankytojams, Lietuvos audiosensorinė biblioteka
<https://labiblioteka.lt/data/public/uploads/2022/05/kulturos-istaigu-prieinamumas-2.pdf>

Lietuvos meno muziejų prieinamumas, VšĮ „Socialiniai meno projektai“
https://museums.lt/wp-content/uploads/Lietuvos-meno-muzieju-prieinamumas_leidiny_s_2019_SMP_.pdf

Prisiminimų beieškant: terapiniai skaitymai demencija sergantiems, Šiaulių apskrityje Povilo Višinskio viešoji biblioteka (ypatingai skyrius „Ką svarbu žinoti dirbant su asmeniu, sergančiu demencija“)
https://www.bibliotekavisiems.lt/wp-content/uploads/2022/05/Prisiminimu-beieskant_galutinis-compressed.pdf

Edukacinės programos „Susitikime muziejuje“ leidinys muziejininkams, VšĮ „Socialiniai meno projektai“
https://www.scribd.com/embeds/253400140/content?start_page=1&view_mode=slideshow&access_key=key-blkMif6cx0WHmrGnjllt&show_recommendations=false

Negaliai jautrios kalbos gairės, Lietuvos negalios organizacijų forumas
https://www.inf.lt/wp-content/uploads/2022/06/negaliai-jautri-kalba-1.pdf?fbclid=IwAR2ywr_LYvEZ8VZzufeC_wlQeQh3U2H-wYhEajYw8-4nD_HwYb8lwCMKHOW

Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimų, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių ugdymo centras
<https://srvks.lt/wp-content/uploads/2019/11/REKOMENDACIJ%C5%B2-LEIDINYS.-Pasiruo%C5%A1imas-darbai-su-vaikais-turin%C4%8Diais-autizmo-spektro-sutrikim%C5%B3.pdf>

Teksto lengvai suprantama kalba rengimo gairės, Vilniaus Universitetas
[https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/LU.LV/Apaksvietnes/Projekti/perlsi/Te
kstu_lengvai_suprantama_kalba_rengimo_gaires.pdf](https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/LU.LV/Apaksvietnes/Projekti/perlsi/Te
kstu_lengvai_suprantama_kalba_rengimo_gaires.pdf)

Europos Aklujų sąjungos rekomendacijos dėl aiškaus šrifto, Lietuvos
audiosensorinė biblioteka
<https://labiblioteka.lt/doclib/mn3ao5kntg822ru66gb8rwhyp7b38e5p>

7.2. Judėjimo negalia

Lietuvos paraplegikų asociacija (el. p. info@lpa.lt)

Lietuvos žmonių su stuburo pažeidimais asociacija (el. p. izspavilnius@gmail.com)

Lietuvos neįgaliųjų draugija (el. p. info@draugija.lt)

Lietuvos žmonių su negalia sąjunga (el. p. lzns@negalia.lt)

7.3. Klausos negalia

Lietuvos kurčiųjų draugija (el. p. centras@lkd.lt)

Lietuvos šeimų, auginančių kurčius ir neprigirdinčius vaikus, bendrija PAGAVA
(el. p. pagavabendrija@pagava.lt)

7.4. Regos negalia

Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga (el. p. centras@lass.lt)

7.5. Garsinis vaizdavimas

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas. Kalbų, literatūros ir vertimo studijų
institutas, doc. dr. Laura Niedzviegienė (el. p. laura.niedzviegiene@knf.vu.lt,
tel. +370 608 198 12) – garsinis vaizdavimas (audiovizualinių ir kitų kūrinių
pritaikymas neregiamis ir silpnaregiams)

7.6. Autizmas

Asociacija „Lietaus vaikai“ (el. p. info@lietausvaikai.lt)

Asociacija „Kitoks vaikas“ (el. p. info@kitoksvaikas.lt)

7.7. Psichikos negalia

Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrija (el. p. bendrija@lspzgb.lt)

7.8. Demencija ir Alzheimeris

Asociacija „Demencija Lietuvoje“ (el. p. info@demencijalietuvoje.org)

7.9. Lengvai suprantama kalba

Lengvai suprantamos kalbos tekstų vertimas:

Vilniaus universitetas, dr. Justina Bružaitė-Liseckienė (el. p. justina.bruzaite-liseckiene@flf.vu.lt), Laura Vilkaitė-Lozdienė (el. p. laura.vilkaite@flf.vu.lt), Inga Daraškienė (el. p. inga.daraskiene@flf.vu.lt)

Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“ (el. p. viltis@viltis.lt, tel. +370 521 135 28)

Lengvai suprantamos kalbos tekstų tikrinimas:

Miglė Baltrūnaitė (el. p. mig.baltrunaite@gmail.com, tel. +370 606 718 63)

Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“ (el. p. viltis@viltis.lt, tel. +370 521 135 28)

Paveikslėliai / ikonos tekstų lengvai suprantama kalba kūrimui (naudojant reikia nurodyti šaltinį):

https://www.sclera.be/en/picto/cat_overview

7.10. Nuotraukų šaltiniai

1 pav. [JAV Smithsono institutas](#)

2 pav. [Nacionalinė dailės galerija](#)

3 pav. [Lietuvos nacionalinis muziejus](#)

4 pav. [Biblioteka visiems](#)

5 pav. Autorius [Rafael Publio](#) ([Pixabay](#)); Autorius Freepik

6 pav. Autorius [Mike Demou](#) ([Pexels](#))

7, 8 pav. Autorė Maria Johansson

7.11. Tyrėjų kontaktai

UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“

Darius Dulskis, direktorius (el. p. darius@ekt.lt)

Giedrė Skairytė, analitikė (el. p. giedres@ekt.lt)

VšĮ Socialinių inovacijų institutas

Ingrida Gečienė-Janulionė, direktorė (el. p. gecieneingrida@gmail.com)

Dr. Lilija Kublickienė, tyrėja (el. p. lilija.kublickiene@gmail.com)